

SVAMPAR I KRISTINEHAMNSTRAKTEN.

AV ERIK WIMAN.

Hur lite man känner till svamparterna nära vår stad framgår av att botanisten, lektor Helge Stenar skrev till förf. 1947 och uttryckte en förmodan, att kantareller borde finnas i sydöstra Värmland, då hans broder, botanisten, framlidne lektor Harry Svensson hade beskrivit kantarellförekomster i västra Värmland. Ingenting fanns publicerat i facklitteraturen om kantarelllokaler i våra trakter.

Svampspecialisten fil. dr Seth Lundell vände sig till mig, för att jag skulle sända honom fingersvampar. Sedan jag sänt honom några arter, meddelade han mig, att jag var den förste i Värmland som sänt honom fingersvampar. Detta visade, hur lite man då kände till sydöstra Värmlands svampgeografi.

Musikdirektör Yngve Bihl och adj. Henning Andersson hittade den 14.5 1942 en säregen, slemfylld svamp, bombmurklan, *Bulgaria globosa*, vars identitet bestämdes av prof. Johan Axel Nannfeldt. Denne framhöll år 1943, att murklan i fråga inte var känd i västra Sverige förut, vilket antydde ett vakuum i Värmlands svampgeografi. Bombmurklan synes enligt ett flertal lokalers vittnesbörd förekomma på hyperiter såsom vid Säterbron, Mariebergs kyrkogård, Naturskyddsområdet N Kristinehamn, S Ölme stn och N Gustafsvik. Prof. N. påpekade, att bombmurklan var känd i östra Sverige och från den nederbördsfattiga Mjösentrakten i Norge (regnskugga). Nannfeldt framhöll, att bombmurklan markerar kontinentalt klimat, och en nederbördsfattig bård av en till några få kilometers bredd omger också Väneren. Mariebergs meteorologiska station har en nederbörd av 615 mm per år.

År 1953 vände sig fil. lic. Karin Aschan(-Åberg) till mig för att få exemplar av vinternagelskivlingen, *Collybia velutipes*, som ju kan växa på stubbar under snön. Sedermera överstelöjtnanten Sven W. Ditzinger levererade material från Villingsbergs skjutfält, och fil. lic. A. blev i tillfälle att, också tack vare andra svampförekomster, beskriva mutationer hos denna svamp.

Ringmussling växande på en levande gran i Visnums-Kil har insamlats av skogsvårdskonsulent Erik Fjällman och har bestämts till arten av dr Seth Lundell.

Vargsopp, eldsopp och bolmörtsskivling, vilka alla äro mycket giftiga, ha ej iakttagits av mig.

De många, säkert ofta mycket vanliga *Polyporus*-arterna på träd ha vanligen ej bestämts till arten.

En svamp som är särskilt karaktäristisk för Kristinehamnstrakten är den rätt rikligt förekommande rynkade tofsskivlingen, som märkligt nog beskrives som lergul i svamplitteraturen, trots att väl inga kristinehamnare har sett någon lera med grågul färg. En annan svamp, som uppträder rikligt, är pepparriskan. Den är mörkt rödbrun och har vit mjölksaft som de flesta riskorna.

Den vackra ekdungen vid Kummelöns gård, 5 km S Ölme kyrka, och kringliggande barrskog på hyperit hyser bl. a. oxtungsvamp, svavelmusseron och ättikmusseron. — Ekdungarna vid Kilsviken, 3 mil söder om staden, har förf. ej utforskat.

Jordstjärnor (en eller flera arter?) äro inte särskilt vanliga och har noterats på Lisas höjd, på Vålön och i skogen söder om A 9:s förläggning. Stinksvamp har jag personligen, under loppet av 28 år, sett endast i form av ett exemplar 2 km ÖSÖ Säterbron, öster om

staden. Lacktickan är också mycket sällsynt och har endast registrerats på två lokaler, nämligen vid Årås tre mil S Kristinehamn av skogs-vårdskonsulent Erik Fjällman år 1950 och vid vägen Björneborg—Ed av fru Ester Lundquist år 1953. Brödkorgsvamp är ovanlig, men också svår att upptäcka. Adj. Jacob Anstenius och förf. ha sett den växande på en repstump i en gödselkärra vid gården Kväggen.

Vissa år äro alla svampar sällsynta, och andra år äro ett 90-tal mycket vanliga. Verkligt torra år förekommer knappast en svamp, men nederbördsrika och samtidigt varma år finnas en mångfald svampar, representerade av ett stort antal individer. Fuktiga och varma höstar växer brandgul skålsvamp här och var på grusiga vägkanter t. ex. på en skogslandsväg N Heinola.

Av kremlor har förf. sett något tiotal, men har ej konstaterat, om de haft äggult, gräddgult eller vitt sporpulver. Rutkremla finns i enstaka exemplar vid Kummelöns gård. Grönkremla och tegelkremla äro inte särskilt vanliga.

Mångkransad spindelskivling finns enstaka år. En helt och hållet starkt slemmig spindelskivling med brun hatt och ljusviolett fot uppträder rätt rikligt nästan varje år. Omkring 10—20 arter spindelskivlingar finnas nog i trakten, men då de vanligen inte äro ätliga, har jag inte uppövat tålamodet med att göra några säkra artbestämningar på de flesta av dessa.

Dr Seth Lundell har påpekat för mig, att den i trakten förekommande laxskivlingen, *Clitocybe (Laccaria) laccata*, som har skära skivor, egentligen inte borde höra till trattskevlingarna (*Clitocybe*), och att laxskivlingen uppträder dåliga svampår. Detta borde alltså markera att kombinationen fuktighet och värme då inte varit väl avvägda.

Musslingsläktet *Lenzites* är intressant med hänsyn till att dess avlånga smala porer eller platta rör representera ett mellanting mellan skivor och porer, och man förstår då bättre, att skivlingar och porsvampar verkligen kunna vara släkt.

Det är särskilt av intresse att iakttaga, i vad mån vissa svampar förekomma intill vissa trädarter, då ju prof. Elias Melin i Upsala visat, att skogsskötsel egentligen är svamp- och markskötsel, emedan svamphyfer omspinna trädrötter, som då få mykorrhizor (svamprötter). Trädet ger svampen cellulosa, och den senare ger trädet kväve. Traktens rätt rikligt uppträdande sandsopp är en vanlig mykorrhizasvamp hos tall, och blodriskor hör till granen. Lärksopp anger med sitt namn vart den hör och växer vissa år intill lärkträdet på läroverkets gård (Brogårdsskolan).

Jättetrattskevling har jag sett representerad av en stor häxring av svampar, dödande gräset, i en trädgård vid Sirbomark, S Degerfors. — Om marken genom bl. a. hyggesbränning blir rik på t. ex. kalciumsalter, så trivas mykorrhizasvamparna, och när dessa äro i god form, underlättas trädens tillväxt.

Det är kanske symtomatiskt, att såväl mögelsvampar som extrakt av jättetrattskevlingar m. fl. svampar använts och prövats vid botande av sjukdomar. Många för människan i stora doser farliga svampgifter kanske visa sig kunna förgöra vissa sjukdomsbakterier och virus (plur.; gammallat. ord).

Artlista.

(Denna omfattar ett område runt Kristinehamn med 15 kilometers radie.)

Flugsvampar. Panterfläckig, vit, vitgul, lömsk, röd, rodnande, svartringad och ringlös flugsvamp.

Champinjoner. Ängs- och snöbollchampinjon.

Bläcksvampar. Fjällig bläcksvamp.

Fjällskivlingar. Stolt fjällskivling (sällsynt); grymig fjällskivling.

Slidskivlingar. Stinkande slidskivling. (Gustafsvik.)

Stolt fjällskivling, Kolstrandsviken.

Foto: Gösta Samuelsson.

Musslingar. Sl. *Pleurotus* (ringmussling) och sl. *Lenzites*.

Tofsskivlingar. Svavelgul, fjällig, föränderlig och rynkad tofsskivling.

Slöjskivlingar. Blek och svavelgul slöjskivling.

Ringskivlingar. Honungsskivling.

Kragaskivlingar. Stor och ärggrön kragaskivling.

Pluggskivlingar. Vanlig och svartfotad pluggskivling.

Kantareller. Vanlig, tratt- och brandgul kantarell.

Vaxskivlingar. Sot-, frost-, vit, grå, väldoftande vaxskivling; elfenbensvaxskivling (vid Skräckvik).

Musseroner. Svavel-, prick-, riddar-, streck-, rot-, blå-, höst-, ättik- och fjällmusseron.

Trattskivlingar. Mörk, grå och jättetrattskivling.

Nagelskivlingar. Vinternagelskivling.

Riskor. Skogsrisk (giftig och sällsynt); blod- och pepparriska; lakritsriska (ofta förekommande); bukt-, svart- grå-, gul-, svavel-, lila, skägg- och brandriska.

Kremlor. Gaffelkremla (vid Skräckvik), rodnande svartkremla, grönkremla; rutkremla (vid Skräckvik); stink-, tegel-, gul- och sillkremla.

Mjölskivlingar. Mjölskivling.

Laxskivling.

Slemskivlingar. Citrongul slemskivling (vanlig karaktärssvamp); rosenröd och rödgul slemskivling (ovanliga).

Spindelskivlingar. Mångkransad och rödbandad spindelskivling; kamferspindelskivling (vid Skräckvik). Ett flertal andra spindel-skivlingar har även iakttagits.

Hättor, skrälingar och broskingar har ej bestämts.

Trumpetsvampar. Brandgul trumpetsvamp (vid foten av Lisas höjd).

Oxtungesvampar. Oxtungesvamp (en porsvamp).

Soppar. Sträv rörsopp (var. björk- och aspsopp); sammets-, lärk-, sand-, ör-, gryn-, smör-, gall-, brun- och pepparsopp; Karl Johanssvamp.

Tickor. Fjälltickan (*Polyporus squamosus*) har en hatt-diameter av flera decimeter. Jag har sett den växa på bankdirektör Einar Aspenbergs tomt, Kungsgatan 13. Vidare finns får-, bröd-, skinn- (*Polysticus perennis*) och lackticka.

Röksvampar. Stor röksvamp (Baggerud); gytttrad- och vårtig röksvamp.

Jordstjärnor. Minst två arter.

Brödkorgsvamp.

Stinksvampar. Vanlig stinksvamp.

Fingersvampar.

Clavaria flava. (Höggul fingersvamp.)

Cl. spinnulosa.

Cl. cristata. Emtheden, den 21.10 1944. Söder om Eriksbol, den 18.10 1960.

Stinksvamp, Kilsviken.

Foto: Evert Nyqvist.

Cl. abietina. (Ockragul fingersvamp.) Mosse nära Niklasdam samt 4 km W Björneborg.

Cl. suecica. Gruvetorp, på hyperit 1953. Branten ö gamla skjutbanan öster om staden.

Cl. pyxidata. Nötön 1950.

Cl. pistillaris. (Stor klubbssvamp.) Kummelön sept. 1944 (Einar Aspenberg).

Cl. ligula. (Liten klubbssvamp.)

Cl. condensata = *stricata*. Vålön 1951.

Cl. fistulosa. (Pipklubbssvamp.) Herrebråten, Visnums-Kil 1948 (Erik Fjällman).

Sparassis crispa (Blomkålssvamp.) Lakholmen 1942 (Ulla Nilsson-Jacobsson). Grenviken den 14.9 1948 (Arne Wahlberg).

Honungsskivling.

Foto: Evert Nyqvist.

Taggsvampar. Gelétaggingen (*Tremellodon gelatinosum*); blek- och brandgul taggsvamp; fjällig taggsvamp (ej särskilt vanlig); en violdoftande, seg taggsvamp ("violtagg"); stor grentaggsvamp (*Hydnum septentrionale*) på ett träd i Järnvägsparken den 28.6 1961.

Murklor. Sten-, topp- och höstmurkla; svartmurkla (på Vålön); bombmurkla.

Tryfflar. Vårtig hjortsvamp iaktogs sommaren 1965 söder om A 9 (Evert Nyqvist) samt på Vålön (Thomas Olsson).

Trollsmör.

På stubbar finnas honungsskivling, svavelgul tofsskivling, fjällig tofsskivling, föränderlig tofsskivling, vinternagelskivling, svartfotad pluggskivling, musslingar (*Lenzites*), svavelgul slöjskivling, blek slöjskivling, oxtungsvamp (på ek, Kummelön), lackticka, fjällticka och *Hydnum septentrionale* förutom ett flertal *Polyporus*-arter.

Råd beträffande sporpulver.

För att kunna bestämma en svamps identitet på ett säkert sätt är det ofta nödvändigt att känna till sporpulvrets färg. Svart, mörkt, brunt, äggult och rött sporpulver synes bra på vitt papper, men det är inte säkert att vitt eller gräddgult sporpulver synes på dylikt papper. I svamplitteraturen brukar man rekommendera svart papper i sådant fall, men de flesta svampplockare ha inte svart papper hemma. De äger emellertid kanske en anteckningsbok med svarta vaxdukspärmar. Säkert ha de dock en tidning med tidningens namn tryckt med stora, feta, svarta bokstäver. På dessa synes vitt sporpulver utmärkt, och mellan bokstäverna synes det färgade sporpulvret. En hopvikt, tjock tidning skyddar även ett elegantare bord. Låt en svamphatt ligga med skivorna, taggarna eller rören nedåt och stjälp ett glas över hatten. Under t. ex. en natt kan man stävja sitt tålamod. Om man på morgonen inte ser något sporpulver, beror det på att svampen är för ung för att kunna lämna ifrån sig sporpulvret, eller också är den för gammal och har redan tidigare lämnat ifrån sig alla sporena.

LITTERATUR

- ASCHAN, K. 1952. Studies on dediploidisation mycelia of the basidiomycete *Collybia velutipes*. Svensk Botanisk Tidskrift. Bd. 46. H. 3—4. Uppsala.
- & NORKRANS, B. 1953. A study in the cellulolytic variation for wildtypes and mutants of *Collybia velutipes*. I. *Physiologia Plantarum*. Vol. 6. p. 564—83.
- NANNPELDT, J. A. 1944. *Bulgaria globosa* funnen i Västsverige. Svensk Botanisk Tidskrift. Bd. 38. H. 1.